

ТА'ЛИМ SOHASIDA GENDER MUVOZANAT

*O'zMU Ijtimoiy fanlar fakulteti
Sotsiologiya yo'nalishi 1-kurs talabasi
Davronova Feruzabonu Shokir qizi*

Annotatsiya

Ushbu maqolada gender muvozanatning ta'lim sohasidagi ahamiyati va uning o'qitish-tarbiyaviy jarayonlarga ta'siri tahlil qilinadi. Jinsiy stereotiplarni buzish va inson huquqlariga e'tibor qaratish kabi muhim mavzular maqolada ko'rsatiladi va bu kabi jarayonlarning o'rni va uni rivojlantirishga qaratilgan takliflarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: stereotiplar, STEM, gender tenglik, strategiya, BMT

Insonning asosiy huquqi va ma'naviy, iqtisodiy rivojlanishning asosiy omili bu ta'lim hisoblanadi. So'nggi yillarda ta'limda gender muvozanatiga erishish muhimligiga e'tibor tobora ortib bormoqda, Ta'limdagi gender tengligi deganda erkaklar ham, ayollar ham ta'lim olish va muvaffaqiyatga erishish uchun teng imkoniyatlarga ega bo'lishlarini ta'minlash tushuniladi. Ta'limdagi gender muvozanati juda muhim bo'lishining asosiy sabablaridan biri bu ta'lim insonning asosiy huquqidir. Har bir shaxs, jinsidan qat'i nazar, hayotda muvaffaqiyat qozonish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar bilan ta'minlaydigan sifatli ta'lim olish imkoniyatiga loyiqdir. Qizlarga bu huquq rad etilsa, bu nafaqat ularning shaxsiy salohiyatini cheklaydi, balki butun jamiyat uchun katta oqibatlariga olib keladi. Shuning uchun ham ta'limda gender tenglikka erishish butun dunyo bo'ylab jamiyatlarning taraqqiyoti va rivojlanishi uchun zaruratlardan biri bo'lib kelmoqda. Ta'limda gender muvozanatiga erishish muhimligiga qaramay, ko'plab muammolar hali ham saqlanib qolmoqda. Ba'zi davlatlar qizlarning maktablarga kirishining yetishmasligi, bilim olishi, ishlashlari uchun sharoitlarning yo'qligi kabi to'siqlarga duch kelmoqdalar. Qizlarining ko'pincha maktabni bitirgandan kegin o'qishni tashlab ketish ehtimoli ko'proq. Bu ko'pincha qashshoqlik, erta turmush qurish va o'g'il bolalar ta'limini qizlardan ustun qo'yadigan madaniy me'yorlar kabi omillarga bog'liq. Qizlar ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'lsa ham, ularning ko'pincha ijtimoiy sohalarda, misol uchun ko'pincha o'qituvchilik kabi ko'proq ta'lim sohasida o'qishi va ishlayotganini ko'rishimiz mumkin bo'ladi. Buni gender stereotiplari, resurslar va qo'llab-quvvatlashning teng taqsimlanmaganligi kabi ko'plab omillar bilan bog'lash mumkin. Masalan, Oliy o'quv yurtlari talabalarining aksariyatini ayol-qizlarimiz tashkil etishiga qaramay, asosan ularning STEM (fan, texnologiya, muhandislik va matematika) va siyosat kabi sohalarda hali ham kam vakillikka egaligini ko'rishimiz mumkin. Ushbu vakillikning yetishmasligi nafaqat gender stereotiplarini davom ettiradi, balki ayollarning ushbu hayotiy sohalardagi

hissalarini cheklaydi. Ushbu muammolarni hal qilish uchun hukumatlar, xalqaro tashkilotlardan har bir shaxsning, jinsidan qat'i nazar, sifatli ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'lishini ta'minlash uchun ko'p qirrali yondashuvlar talab etilmoqda.

Ta'limda gender muvozanatiga erishish iqtisodiy o'sish va rivojlanish uchun ham juda muhimdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, qizlar ta'lim olganda, ular ko'proq daromad olishadi, o'z jamoalariga hissa qo'shadilar. Qizlar ta'limiga sarmoya kiritish orqali mamlakatlar o'z aholisining yarmining salohiyatini ochishi va umumiy iqtisodiy jihatlarni yaxshilashi mumkin.

Shu jumladan, O'zbekistonimiz ta'lim tizimida ham gender tengligini ta'minlashga qaratilgan sa'y-harakatlar amalga oshirilmoqda. Gender tenglikni ta'minlash masalasi dunyo bo'ylab muhim ahamiyatga ega bo'lgan bir davrda O'zbekistonda ham bu masala davlat siyosati darajasiga ko'tarilganligi va bu mamlakatimizning inson huquqlari sohasidagi ilg'or qadamidan nishonadir. Jamiyatning har bir sohasi singari maktabgacha ta'lim tizimida ham gender tenglikni ta'minlash masalasi ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Vazirlik tizimidagi pedagog-xodimlar va tarbiyalanuvchi o'g'il va qiz bolalarning barcha sohalarda teng imkoniyatlar hamda imtiyozlarga ega bo'lishlariga alohida e'tibor berilmoqda. Vazirlik tizimining xususiyatlaridan kelib chiqqan holda xotin-qizlarga yaratib berilayotgan shart-sharoitlar diqqatga sazovordir. Darhaqiqat, Muhtaram Prezidentimizning "Shu o'rinda meni ongimizda chuqur ildiz otgan bir aqida ko'p o'ylantiradi. Biz doimo ayol – bu ona, oilamiz bekasi, deb ularni ulug'laymiz. Bu to'g'ri, albatta. Ammo hozirgi kunda har bir xotin-qiz demokratik jarayonlarning kuzatuvchisi emas, balki faol va tashabbuskor ishtirokchisi bo'lmog'i shart."-degan fikrlari vazirlik tizimida faoliyat yuritayotgan xotin-qizlarimiz uchun ham dasturilamal bo'lib xizmat qiladi. Prezidentimiz qo'ygan ushbu masalalar yuzasidan maktabgacha ta'lim tizimida ham yoshlar va ayollar bandligini ta'minlash borasida bir qator ishlar amalga oshirib kelinmoqda. Maktabgacha ta'lim tizimida faoliyat olib borayotgan ayollarning umumiy soni hozirgi kunda 193 439 ta bo'lib, shulardan 190 731tasi maktabgacha ta'lim tashkilotida ishlaydigan pedagog xodimlarni tashkil etadi.[1] Shuningdek xotin-qizlarning o'qishga kirishi uchun 2023-2024-yil uchun qo'shimcha 2000 ta davlat granti asosidagi qabul ko'rsatkichlari, Prezidentimizning 2022-yil 18-iyuldagi PQ-323-sonli qaroriga ko'ra, to'lov-kontraktida o'qiyotgan xotin-qizlarga foizsiz (0%) ta'lim krediti berish tizimi joriy etilgani orqali ham O'zbekiston ta'lim tizimida xotin-qizlar uchun yaratib berilayotgan keng imkoniyatlarga guvoh bo'lishimiz mumkin.

Bundan tashqari gender tengligini ta'minlashga qaratilgan yana bir qator qonunlar qabul qilindi. Ular: "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi qonun; "Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi qonun; "Fuqarolarning reproduktiv

salomatligini saqlash to'g'risida"gi qonun; Oila kodeksiga kiritilgan o'zgarish va qo'shimchalar.

2030-yilgacha barcha sohalar va darajalarda ayollar va erkaklar o'rtasidagi tenglik tamoyilini joriy etishga nisbatan kompleks yondashuvni ko'zda tutuvchi O'zbekistonda gender tengligi strategiyasi va 2022-2026 yillarda mamlakat iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hayotining barcha sohalarida xotin-qizlar faolligini oshirish milliy dasturi tasdiqlandi. Natijada turli idoralarda ayollar egallab turgan o'rinlar ulushi ortdi. Xususan: - Oliy Majlis Qonunchilik palatasida ayol deputatlar ulushi 2018-yildagi 12,6 foizdan 2022-yilda 32,0 foizga, Oliy Majlis Senatida 20,0 foizdan 25,0 foizga oshdi; - tahlil qilinayotgan davrda rahbar lavozimidagi ayollarning ulushi 27,0 foizdan 28,2 foizga oshdi. [2] O'zbekiston tarixida ilk marotaba parlamentda xotin-qizlar soni BMT tomonidan belgilangan tavsiyalarga mos darajaga yetib, qariyb 32 foizga yetdi va dunyodagi 190 ta parlament orasida 37-o'ringa ko'tarildi. Boshqaruvda ham ayollarimiz sezilarli darajada ko'paydi. Masalan, boshqaruv lavozimidagi xotin-qizlar ulushi 27 foizga, partiyalarda 44 foizga, oliy ta'limda 40 foizga, tadbirkorlikda 35 foizga yetdi.[3]

Xulosa qilib aytganda, ta'limda gender muvozanatiga erishish hamma uchun adolatli va farovon dunyoni yaratish yo'lidagi zaruriy qadamdir. Qizlar ta'limiga sarmoya kiritish va ta'lim sohasida gender tengligini targ'ib qilish orqali biz hamma uchun barqaror kelajakni yaratishga yordam bera olamiz. Ta'limda gender muvozanatini ustuvor vazifa qilib qo'yish har bir bolaning o'z salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishiga, muvaffaqiyatlarga erishishiga yordam beroladi deyishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://mpe.uz/post-detail/posts/news/656>
2. <https://aniq.uz/uz/yangiliklar/uzbekiston-gender-tengligini-taminlashda-qanday-natijalarga-erishdi>
3. <https://kknews.uz/oz/117543.html>
4. <https://www.gazeta.uz/oz/2023/07/04/kvota/>